

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань	29 «Міжнародні відносини»
Спеціальність	292 «Міжнародні економічні відносини»
Освітній рівень	перший (бакалаврський)
Освітня програма	Міжнародний бізнес

Статус дисципліни	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська

Завідувач кафедри

міжнародних
економічних відносин

Ірина ОТЕНКО

Харків
2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри міжнародних економічних відносин

Протокол № 1 від 31 серпня 2022 р.

Розробник:

Ярмош Олена Віталіївна, к.ф.-м.н., доц. кафедри міжнародних економічних відносин

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

Анотація навчальної дисципліни

Міжнародні організації є дієвим регулятором міжнародних відносин, зокрема в економічній сфері. Їхнє значення як інституційних одиниць міжнародної економіки дедалі зростає. Зараз практично всі держави світу – від найпотужніших до невеликих і таких, економічний рівень яких ще невисокий, – поєднуються у світовій мережі міжнародних організацій. Процес глобалізації, що неупинно поширюється й охоплює практично усі сфери економічної діяльності, створює умови для формування наднаціональних структур регулювання економічних відносин, і міжнародні організації є найактивнішим інструментом такого регулювання. Крім того варто зважати на практичну діяльність України в міжнародних організаціях та перспективи її залучення до широкого кола співтовариств. Україна є членом багатьох міждержавних організацій, причому вона входить до більшості найавторитетніших глобальних організацій, будуючи взаємовідносини на принципах рівноправності, справедливості, демократичності і дотримання національних інтересів.

Навчальна дисципліна «Міжнародні організації» є обов'язковою навчальною дисципліною та вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців освітнього рівня «бакалавр» спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» освітньої програми «Міжнародний бізнес» всіх форм навчання та спрямована на формування загальних основ з аналізу закономірностей та особливостей розвитку міжнародних організацій, отримання необхідних знань з питань регулювання міжнародної діяльності цими організаціями на наддержавному рівні.

Метою викладання дисципліни «Міжнародні організації» є формування системи спеціальних знань з проблем формування у студентів сучасного економічного мислення та системи спеціальних знань про роль і механізми функціонування міжнародних організацій, ознайомлення із закономірностями їх діяльності.

Завданнями навчальної дисципліни є:

- отримання знань щодо закономірностей та особливостей сучасних міжнародних організацій;
- опанування навичок дослідження стану міжнародної економічної, політичної, соціальної інтеграції;
- розуміння механізмів впливу міжнародних організацій на процес глобалізації світової економіки.

Предметом навчальної дисципліни є принципи, методи та технологія формування і функціонування міжнародних організацій.

Характеристика навчальної дисципліни

Курс	
Семестр	
Кількість кредитів ECTS	
Форма підсумкового контролю	Залік

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни

Пререквізити	Постреквізити
Світове господарства та міжнародні економічні відносини	Міжнародний рух капіталу та робочої сили
Країнознавство та організаційна поведінка іноземного підприємства	Міжнародна торгівля товарами, послугами, технологіями
	Міжнародні контракти
	Зовнішньоекономічна діяльність

Компетентності та результати навчання за дисципліною

Компетентності	Результати навчання
<p>ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>СК9. Здатність до діагностики стану досліджень міжнародних економічних відносин та світового господарства у міждисциплінарному поєднанні із політичними, юридичними, природничими науками</p>	<p>РН4. Систематизувати й упорядковувати отриману інформацію щодо процесів і явищ у світовому господарстві; оцінювати та пояснювати вплив ендегенних і екзогенних факторів на них; формулювати висновки і розробляти рекомендації з урахуванням особливостей національного і міжнародного середовища</p>
<p>ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</p> <p>ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК12. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності</p>	<p>РН16. Демонструвати знання про стан досліджень міжнародних економічних відносин та світового господарства у міждисциплінарному поєднанні із політичними, юридичними, природничими науками</p>
<p>СК9. Здатність до діагностики стану досліджень міжнародних економічних відносин та світового господарства у міждисциплінарному поєднанні із політичними, юридичними, природничими науками</p>	<p>РН19. Розуміти та застосовувати чинне законодавство, міжнародні нормативні документи і угоди, довідкові матеріали, чинні стандарти і технічні умови тощо у сфері міжнародних економічних відносин</p>
<p>СК8. Здатність визначати функціональні особливості, характер, рівень та ступінь взаємозв'язків між суб'єктами міжнародних економічних відносин різного рівня та налагоджувати комунікації між ними</p>	<p>РН5. Володіти навичками самоаналізу (самоконтролю), бути зрозумілим для представників інших бізнес-культур та професійних груп різного рівня (з фахівцями з інших галузей знань/видів діяльності) на засадах цінування різноманітності, мультикультурності, толерантності та поваги до них</p>

<p>СК1. Здатність виокремлювати характерні ознаки та тенденції розвитку світового господарства, особливості реалізації економічної політики та світових інтеграційних/дезінтеграційних процесів, у тому числі євроатлантичної інтеграції</p>	<p>РН8. Розуміти, виділяти й описувати нові явища, процеси й тенденції глобального розвитку, механізми й інструменти реалізації економічної політики та світових інтеграційних / дезінтеграційних процесів, у тому числі та євроатлантичної інтеграції</p>
<p>СК2. Здатність використовувати базові категорії та новітні теорії, концепції, технології і методи у сфері міжнародних економічних відносин з урахуванням їх основних форм, застосовувати теоретичні знання щодо функціонування та розвитку міжнародних економічних відносин</p>	<p>РН10. Ідентифікувати та виокремлювати особливості функціонування суб'єктів міжнародних відносин та моделей їх економічного розвитку</p>
<p>СК4. Здатність обґрунтовувати особливості реалізації форм міжнародних економічних відносин на мега-, макро-, мезо- і мікрорівнях</p>	<p>РН11. Обґрунтовувати власну думку щодо конкретних умов реалізації форм міжнародних економічних відносин на мега-, макро-, мезо- і мікрорівнях</p>
<p>СК10. Здатність обґрунтовувати доцільність застосування правових, економічних та дипломатичних методів (засобів) вирішення конфліктних ситуацій на міжнародному рівні</p>	<p>РН17. Визначати причини, типи та характер міжнародних конфліктів і суперечок, обґрунтовувати і застосовувати економічні, юридичні та дипломатичні методи і засоби їх вирішення на міжнародному рівні, відстоюючи національні інтереси України</p> <p>РН20. Відстоювати національні інтереси України з урахуванням безпекової компоненти міжнародних економічних відносин.</p> <p>РН21. Розуміти і мати навички з ведення ділового протоколу та ділового етикету у сфері міжнародних економічних відносин, враховуючи особливості міжкультурного спілкування на професійному та соціальному рівнях, як державною так і іноземними мовами.</p> <p>РН22. Застосовувати відповідні методи, правила і принципи функціонування міжнародних економічних відносин для розвитку зовнішньоекономічної діяльності України.</p> <p>РН23. Усвідомлювати необхідність навчання впродовж життя з метою підтримки професійної компетентності на високому рівні.</p> <p>РН27. Застосовувати набуті знання для розв'язання прикладних завдань в сферах планування, аналізу, організації та контролю міжнародного бізнесу</p>
<p>СК11. Здатність проводити дослідження економічних явищ та процесів у міжнародній сфері з урахуванням причинно наслідкових та просторово-часових зв'язків</p>	<p>РН26. Управляти міжнародним бізнесом, формувати, розробляти та реалізовувати стратегії щодо управління персоналом міжнародної компанії, маркетингової, конкурентної, інноваційної, фінансової діяльності та інші з урахуванням напряму діяльності суб'єкта міжнародного бізнесу, враховуючи пріоритети старт-спеціалізації Харківського регіону</p>

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Світові міжнародні організації

Тема 1. Міжнародні організації в системі регулювання міжнародних економічних відносин. Правосуб'єктність міжнародних організацій

Сутність категорії «міжнародна організація». Структура міжнародних організацій. Характеристика етапів становлення міжнародних організацій. Розвиток міжнародних організацій на сучасному етапі в світі. Напрямок розвитку міжнародних організацій в Україні. Органи управління міжнародних організацій. Класифікація міжнародних організацій. Характеристика та зміст урядових міжнародних організацій. Порядок створення міжнародних урядових організацій. Процедура прийняття рішень. Типи та види голосувань

Тема 2. Неурядові міжнародні організації

Сутність міжнародної неурядової організації. Критерії визначення міжнародної неурядової організації. Функції міжнародної неурядової організації. Структура міжнародної неурядової організації. Членство в міжнародній неурядовій організації. Співробітництво міжнародної неурядової організації з державами та іншими міжнародними організаціями.

Тема 3. Організація Об'єднаних Націй. Спеціалізовані установи та підрозділи ООН

Історія створення. Структура ООН. Членство в ООН. Фінансування ООН. Сутність, функції та елементи спеціалізованих установ та підрозділів ООН. Історичні умови виникнення спеціалізованих установ та підрозділів ООН. Взаємозв'язок з органами ООН

Тема 4. Організація Північноатлантичного договору (НАТО)

Витоки Північноатлантичного договору. Історія розвитку і трансформації Альянсу. Країни-члени НАТО. Організаційна структура, політика прийняття рішень. Бюджетування та спільне фінансування. Військові операції і місії НАТО

Змістовий модуль 2. Регіональні міжнародні організації

Тема 5. Європейський Союз. Європейські міжнародні організації

Історія виникнення. Основні інститути влади. Фінансові структури. Консультативні органи. Історія виникнення. Асоціація європейських прикордонних регіонів. Рада Європи. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ)

Тема 6. Міжнародні організації Азії, Африки та Америки

Історичні передумови. Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Організація арабських країн-експортерів нафти (ОАПЕК). Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЭС). Організація Африканської Єдності. Митний і економічний союз Центральної Африки. Банк розвитку держав Центральної Африки. Економічне співтовариство держав Західної Африки. Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА). Організація Американських держав (ОАД). Меркосур.

Тема 7. Європейський суд з прав людини. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)

Історія виникнення. Умови подання скарги. Компетенція Європейського суду з прав людини. Рішення Європейського суду з прав людини. Країни-члени ОЕСР. Діяльність ОЕСР. Деякі комітети, робочі групи, програми, стандарти, форуми, центри, конвенції та ради.

Тема 8. Валютно-кредитні міжнародні організації

Світовий банк. Міжнародний банк реконструкції та розвитку. Міжнародна фінансова корпорація. Багатостороннє агентство гарантій інвестицій. Міжнародний валютний фонд. Європейський банк реконструкції та розвитку

Тема 9. Угода про асоціацію України з ЄС. Україна та міжнародні організації

Історичні передумови. Імплементация Угоди. Структура Угоди. Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ. Міжнародна реакція на підписання Угоди з ЄС. Зони вільної торгівлі для України. Перспективи членства у ЄС.

Перелік практичних та лабораторних занять, а також питань та завдань до самостійної роботи наведено у таблиці «Рейтинг-план навчальної дисципліни».

Методи навчання та викладання

В процесі викладання дисципліни «Міжнародні організації» використовуються методи, які спрямовані на активізацію та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. Під час проведення лекцій використовуються проблемні лекції, презентації, дискусії за актуальними питаннями. Під час проведення практичних та лабораторних занять використовуються метод проектів, кейс-стаді, робота в малих групах, презентації, мозкові штурми, індивідуальна дослідницька робота.

Опановуючи тему 1, студенти вивчають кейс-стаді щодо тенденцій розвитку міжнародних організацій і презентують результати роботи в аудиторії. На практичному занятті з теми 2 студенти вивчають особливості діяльності різноманітних неурядових (громадських) організацій на основі матеріалів їх офіційних сайтів, в підсумку презентують результати дослідження. На практичному занятті з тем 3 та 4 студенти у малих групах аналізують структуру, напрямки діяльності, основні досягнення таких впливових глобальних організацій, як ООН та НАТО, розробляючи рекомендації для держав-учасниць організацій. На практичному занятті з теми 5 студенти опрацьовують інформаційні документи діяльності європейських міжнародних організацій та визначають їх вплив на глобальному світовому рівні. На практичному занятті з теми 6, студенти опрацьовують кейси та вирішують ситуаційні завдання щодо оцінювання результатів діяльності міжнародних організацій Азії, Африки, Америки з наступною після опрацювання дискусією. На практичному занятті з теми 7 студенти розв'язують кейси подання скарг до Європейського суду з прав людини, а також беруть участь у діловій грі «суд над ...». На практичних заняттях з теми 8 студенти беруть участь у діловій грі з міжнародних розрахунків, а також розв'язують ситуації стосовно валютних, кредитних міжнародних розрахунків. На практичному занятті з теми 9 студенти, працюючи у малих групах, опрацьовують кейси щодо питань розширення представництва України в діяльності різноманітних міжнародних організацій.

Виконуючи модульні контрольні роботи, студенти розв'язують проблемні питання, пов'язані з розвитком міжнародних організацій та міжнародних економічних відносин, а також виконують тестові завдання з тем відповідних модульних блоків, готують есе.

Під час лекційних занять застосовується методи дискусії з проблемних питань, робота в парах, демонструється презентація викладачем, проводиться аналіз відеоматеріалів та розбір виступів керівного апарату різноманітних міжнародних організацій, тощо. Після лекції студенти повинні пройти онлайн тест або прийняти участь у чат-обговоренні проблемного питання на ПНС протягом тижня, до наступної лекції.

Порядок оцінювання результатів навчання

Оцінювання результатів вивчення навчальної дисципліни «Міжнародні організації» здійснюється за накопичувальною (100-бальною) системою оцінювання.

Загальна кількість балів, яку може накопичити здобувач вищої освіти, складається із суми балів за поточну та підсумкову успішність. Підсумкова кількість балів, яку може накопичити здобувач вищої освіти складається з суми балів за поточну успішність. Максимальна кількість балів за поточну успішність – 100. Мінімальна кількість балів – 60 балів. Студент повинен вважатися атестованим, якщо сума балів, отриманих під час підсумкової / семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Підсумкова оцінка з дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час контролю за накопичувальною системою.

Поточний контроль включає оцінювання роботи студентів під час:

Практичних та лабораторних занять: активна робота на занятті (по 5 балів за практичні заняття 1,2,5,6, 9,10 та по 5 балів за лабораторні заняття 2,3,5,6) за умови виконання студентом практичних та лабораторних завдань, участі у вирішенні кейсів, обговореннях, ділових іграх. Загальна кількість балів – 50.

Самостійної роботи, яка оцінюється загальною кількістю у 50 балів та включає виконання: двох письмових контрольних робіт, максимально оцінюється в 10 балів кожна. Контрольна робота містить два види завдання: кейс та відкрите запитання (кейс 5 балів, запитання – 5 балів). Загальна кількість балів – 20;

поточного та підсумкового тестування, включає по 20 тестових завдань (максимальна оцінка за кожне завдання – 0,5 бали). Загальна кількість балів – 20;

підготовка есе (статті) про історичні передумови виникнення міжнародних організацій та перспективи їх розвитку, що оцінюється в 10 балів. Загальна кількість балів – 10.

Форми оцінювання та розподіл балів наведено у таблиці «Рейтинг-план навчальної дисципліни».

Рейтинг-план навчальної дисципліни

Тема	Форми та види навчання		Форми оцінювання	Мак бал
Тема 1. Міжнародні організації в системі регулювання міжнародних економічних відносин. Правосуб'єктність міжнародних організацій	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Проблемна лекція 1. Міжнародні організації в системі регулювання міжнародних економічних відносин	Чат-опитування	
	Практичне заняття	Практичне заняття №1. Міжнародні організації в системі регулювання МЕВ	Кейс-стаді	
	Лабораторне заняття	Лабораторне заняття №1. Функціональна структура міжнародних організацій	Кейс	
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання до самостійного опрацювання	Характерні ознаки та тенденцій розвитку міжнародних організацій	Опитування	
Тема 2. Неурядові міжнародні організації	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція-дискусія 2. Неурядові міжнародні організації	Дискусія	
	Практичне заняття	Практичне заняття №2. Роль неурядових міжнародних організацій	Презентація	
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання до самостійного опрацювання	Роль неурядових міжнародних організацій	Опитування	
Тема 3. Організація Об'єднаних Націй (ООН). Спеціалізовані установи та підрозділи ООН	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція-дискусія 3. Організація Об'єднаних Націй (ООН). Спеціалізовані установи та підрозділи ООН	Дискусія, тестування	
	Практичне заняття	Практичне заняття №3. Організація Об'єднаних Націй та міжнародне економічне співробітництво	Робота у малих групах	
	Лабораторне заняття	Лабораторне заняття №2. Програми та фонди ООН	Кейс-стаді Презентація	
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання до самостійного опрацювання	Цілі сталого розвитку та результати їх досягнення в різних країнах	Опитування	
Тема 4. Організація Північноатлантичного договору (НАТО)	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Проблемна лекція 4. Організація Північноатлантичного договору	Мозковий штурм	
	Практичне заняття	Практичне заняття №4. Членство України у Північноатлантичному альянсі	Кейс	
	Лабораторне заняття	Лабораторне заняття №3. Бюджет НАТО	Кейс-стаді	

	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Організаційна структура, політика прийняття рішень	Поточна контрольна робота	
Тема 5. Європейський Союз. Європейські міжнародні організації	Аудиторна робота			
	Лекція	Проблемна лекція 4. Європейський Союз. Європейські міжнародні організації	Дискусія	
	Практичне заняття	Практичне заняття №5. Економічні причин та перспективи ЄС	Кейс	
	Лабораторне заняття	Лабораторне заняття №4. Відмінність регіональних Європейських організацій	Кейс-стаді	
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Організація з безпеки і співробітництва в Європі	Чат-опитування		
Тема 6. Міжнародні організації Азії, Африки та Америки	Аудиторна робота			
	Лекція	Проблемна лекція 5. Міжнародні організації Азії, Африки та Америки	Мозковий штурм	
	Практичне заняття	Практичне заняття №6. Міжнародні організації Азії та Африки	Ділова гра	
	Практичне заняття	Практичне заняття №7. Міжнародні організації Америки		
	Лабораторне заняття	Лабораторне заняття №5. Розвиток міжнародних організацій Азії, Африки та Америки	Презентація	
	Самостійна робота			
Завдання до самостійного опрацювання	Історичні передумови виникнення	Підготовка есе (статті)		
Тема 7. Європейський суд з прав людини. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)	Аудиторна робота			
	Лекція	Проблемна лекція 6. Європейський суд з прав людини. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)	Он-лайн тестування	
	Лабораторне заняття	Лабораторне заняття №6. Звернення до ЄСПЛ	Кейс	
	Практичне заняття	Практичне заняття №8. Діяльність ОЕСР	Ділова гра	
	Самостійна робота			
Питання до самостійного опрацювання	Деякі комітети, робочі групи, програми, стандарти, форуми, центри, конвенції та ради ОЕСР	Тестування		

Тема 8. Валютно-кредитні міжнародні організації	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Проблемна лекція 6. Європейський суд з прав людини. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)	Мозковий штурм	
	Практичне заняття	Практичне заняття №9. Принципи діяльності валютно-кредитних міжнародних організацій	Ділова гра	
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Міжнародні валютно-фінансові та кредитні відносини	Поточна контрольна робота		
Тема 9. Угода про асоціацію України з ЄС. Україна та міжнародні організації	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Проблемна лекція 7. Угода про асоціацію України з ЄС. Україна та міжнародні організації	Чат-опитування	
	Практичне заняття	Практичне заняття №10. Зона вільної торгівлі	Кейс-стаді	
	Лабораторне заняття	Лабораторне заняття №7. Перспективи членства України в міжнародних організаціях		
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Перспективи членства України в міжнародних організаціях	Підсумкове тестування		

Рекомендована література

Основна

1. Міжнародні організації : Навч. посіб. / О. С. Кучик, І. Р. Суховолець, А. Б. Стельмах та ін. – К. : Знання, 2007. – 749 с.
2. Міжнародні організації. Кредитно-модульний курс : Навч. посіб. / За ред. Козака Ю. Г. та ін. – К. : ЦУЛ, 2019. – 344 с.
3. Міжнародні організації: Навч. посіб. / За ред. Козака Ю. Г., Ковалевського В. В., Логвінової. Н. С. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. - 223с.
4. Міжнародні організації: Навч. посіб. / Т. В. Стройко. – К. : Кондор-Видавництво, 2016. - 249 с.
5. Мокій А. І., Яхно Т. П., Бабець І. Г. Міжнародні організації: Навч. посіб. – К.,

Додаткова

6. Андросова Т. В., Кот О. В., Козуб В. О. Міжнародні організації : Навч. посіб. у структурно-логічних схемах. – Х. : ХДУХТ, 2009. – 160 с.
7. Дорошко М. С. Геополітичні інтереси та зовнішня політика держав пострадянського простору: Навч. посіб. – К. : Ніка-Центр, 2012. – 228 с.
8. Європейський Союз: економіка, політика, право : Енцикл. слов. – К. : Київ. ун-т, 2011. – 368 с.
9. Європейський Союз у міжнародних відносинах: Навч. посіб. / [В. В. Копійка та ін.; за ред. В. В. Копійки]. – К. : Київський університет, 2021. – 559 с.

10. Міжнародні організації : Навч. посіб. / За ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, З. Кутайні. – К. : ЦУЛ, 2007. – 440 с.
11. Міжнародні організації: Тестовий тренінг / В. О. Козуб, П. Л. Гринько. – вид. 2-ге, перероб. та доп. – Харків: «Видавництво «Форт», 2016. – 63 с.
12. Мокій А. І., Яхно Т. П., Бабець І. Г. Міжнародні організації: Навч. посібник – К., 2011. – 280 с.
13. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 1. Предметно-тематична частина: А–Г / Відп. ред. М. М. Варварцев. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2009. – 184 с.
14. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 2. Предметно-тематична частина: Д–Й / Відп. ред. М. М. Варварцев. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2010. – 252 с.
15. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. – Випуск 3: Предметно-тематична частина: К–О / Відп. ред. М. М. Варварцев. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2012. – 315 с.
16. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. – Випуск 4. Предметно-тематична частина: П–Я / Ред. кол.: М. М. Варварцев (відп. ред.), С. В. Віднянський (кер. авт. кол.), О. М. Горенко, О. А. Іваненко (відп. секр.), А. Ю. Мартинов. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2013. – 357 с.
17. Циганкова Т. М., Гордєєва Т. Ф. Міжнародні організації : Навч. посіб. – К.: Видавництво КНЕУ, 2012.

Інформаційні ресурси

18. Європейська служба зовнішніх справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eeas.europa.eu/>
19. Офіційний сайт Міністерства Закордонних справ України. Режим доступу:
20. Сайт персональних навчальних систем ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Дисципліна «Міжнародні організації» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: